

<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=27255>

I. Úvod

1. »Bůh se ve své dobrotě a moudrosti rozhodl zjevit sebe samého a oznámit tajemství své vůle (srov. Ef 1,9): že lidé prostřednictvím Krista, vtěleného Slova, mají v Duchu svatém přístup k Otci a stávají se účastnými božské přirozenosti (srov. Ef 2,18; 2 Petr 1,4). [...] Nejhlubší pravda [...] o Bohu i o spáse člověka nám září v Kristu, který je prostředníkem a zároveň i plností celého zjevení« (*Dei Verbum*, 1). Nauka církve o spáse v Kristu vyžaduje stále nové prohlubování. S pohledem upřeným na Pána Ježíše se církev s mateřskou láskou obrací ke všem lidem, aby jim zvěstovala celý plán Smouvy Otce, jenž působením Ducha svatého chce »sjednotit v Kristu vše, co je na nebi i na zemi« (Ef 1,10). Tento List zamýšlí ozřejmit ve stopách velké tradice víry a se zvláštním přihlídnutím k učení papeže Františka některé aspekty křesťanské spásy, jejichž chápání může dnes působit těžkosti v důsledku probíhajících kulturních transformací

II. Dopad dnešních kulturních transformací na význam křesťanské spásy

2. Soudobý svět nesehná chápání vyznání křesťanské víry, která hlásá Ježíše jako jediného Spasitele celého člověka a celého lidstva (srov. Sk 4,12; Řím 3,23-24; 1 Tim 2,4-5; Tit 2,11-15). Na jedné straně je individualismus, který je založen na autonomním subjektu a tíhne k pojetí člověka jakožto bytosti, jejíž realizace závisí pouze na jejích silách. V tomto pojetí se postava Krista jeví spíše jako vzor, který svými slovy a gesty inspiruje k velkodušným skutkům, a nikoli jako Ten, kdo proměňuje lidství a mocí Ducha nás vtěluje do nového života smířeného s Otcem i mezi námi navzájem. Na druhé straně se šíří pojetí jakési pouze vnitřní spásy, která možná vyvolává silné osobní přesvědčení anebo intenzivní citění, že jsme spojeni s Bohem, aniž by však byly přijaty, uzdraveny a obnoveny naše vztahy s druhými a se stvořeným světem. V této perspektivě je obtížné chápat smysl Vtělení Slova, jež se stalo členem lidské rodiny přijetím našeho těla a našich dějin pro nás a pro naši spásu.

3. Svatý otec ve svém řádném učitelském úřadě často zmiňuje dvě tendence, které odkazují na obě právě zmíněné deviace a které se v některých aspektech podobají dvěma antickým herezím, totiž *pelagianismu* a *gnosticismu* (*Lumen fidei*, 47; *Evangelii gaudium*, 93-94; *Promluva* na V. Italském církevním sněmu, 10. listopadu 2015). V naší době se rozmáhá neopelagianismus, podle něhož si radikálně autonomní jedinec nárokuje, že spasí sebe sama, aniž by uznával, že je v hloubi svého bytí závislý na Bohu i na druhých. Spása je tak svěřena silám jedince anebo čistě lidským strukturám, neschopným přijmout novost Božího ducha. Jakýsi neognosticismus pak představuje čistě vnitřní spásu, která je uzavřena v subjektivismu a »rozumem se pozvedá nad Ježíšovo tělo vstříc tajemstvím neznámého božství« (*Lumen fidei*, 47). Takto si nárokuje, že osvobodí člověka od těla a materiálního kosmu, ve kterém už nevidí stopy Stvořitelovy prozřetelnosti, nýbrž pouhou realitu, která postrádá smysl, odporuje nejhlubší lidské identitě a člověk s ní může manipulovat podle svých zájmů (*Promluva* k poutníkům z Bressii, 22. června 2013). Je vcelku jasné, že přirovnání k pelagiánské a gnostické herezi má za cíl evokovat pouze některé jejich všeobecné rysy, aniž by formulovalo úsudek o přesné povaze těchto starověkých herezí. Dnešní sekularizovaný historický kontext se totiž velice liší od prvních křesťanských století, kdy tyto hereze vznikly. Pelagianismus a gnosticismus nicméně představují trvalou hrozbu zkresení biblické víry a je možné zaznamenat jistou příbuznost s dnešními, výše zmíněnými hnutími.

4. Jak neopelagiánský individualismus, tak neognostické opovrhování tělesností znetvořují vyznání víry v Krista, jediného a univerzálního Spasitele. Jak by mohl být Kristus prostředníkem Smlouvy s celou lidskou rodinou, když by byl člověk izolovaným jedincem, který realizuje sebe sama jenom svými silami, jak to navrhuje neopelagianismus? A jak by nás mohla dosáhnout spása skrze vtělení, život, smrt a vzkříšení v Ježíše v jeho pravém těle, pokud by spočívala pouze v osvobození lidského nitra od tělesného a materiálního omezení, podle neognostického chápání

Vzhledem k těmto tendencím chce List zmíněné Kongregace podtrhnout, že spása spočívá v našem sjednocení s Kristem, který svým vtělením, životem, smrtí a zmrtvýchvstáním dal zrod novému řádu vztahů s Otcem i mezi lidmi a uvedl nás do tohoto řádu darem svého Ducha, abychom se mohli sjednotit s Otcem jako synové v Synu a stát se jediným tělem v »prvním z mnoha bratří« (Řím 8,29).

III. Lidské očekávání spásy

5. Člověk přímo či nepřímo vnímá, že je jakýmsi tajemstvím: Kdo jsem já, který existuji, ale nenesím princip svého bytí v sobě? Každý člověk svým způsobem touží po štěstí a snaží se jej dosáhnout použitím zdrojů, které má k dispozici. Tato univerzální aspirace nicméně není nutně vyjádřena či deklarována, ba dokonce je utajena a skryta, více než by se mohlo zdát, a je připravena se vyjevit v nějaké naléhavé situaci. Často se pojí k naději na fyzické zdraví, někdy nabývá formu žádosti po větším ekonomickém blahobytu a nachází široký výraz v touze po vnitřním pokoji a pokojném soužití s bližními. Na druhé straně, zatímco se spása prezentuje jako úsilí o větší dobro, uchovává si také určitou rezistenci a převahu nad bolestí. K boji o dosažení dobra se pojí obrana před zlem: před nevědomostí a omylem, před křehkostí a slabostí, před nemocí a smrtí.

6. O těchto tužbách nás víra v Krista učí, že pokud se zřekneme nároku na seberealizaci, Bůh jejich naplnění umožní a přitáhne nás k Sobě. Plná spása nespočívá ve věcech, které může člověk obdržet sám od sebe jako je majetek či materiální blahobyť, věda či technika, moc či vliv na druhé, vlastní věhlas či sebezalíbení (srov. *ST, I-II, q.2*). Nic stvořeného nemůže uspokojit celého člověka, protože Bůh nás určil ke společenství s Ním a naše srdce bude neklidné, dokud nespočine v Něm (srov. Augustin, *Vyznání, I,1*). »Poslední povolání člověka je ve skutečnosti jen jedno, totiž božské« (*Gaudium et spes, 22*). Zjevení se tak neomezuje na zvěstování spásy jako odpověď na soudobá očekávání. »Pokud by vykoupení mělo být naproti tomu posuzováno nebo poměřováno podle existenciálních potřeb lidských bytostí, jak by se dalo vyloučit podezření, že jsme prostě vytvořili Boha vykupitele k obrazu naší potřeby?« (*Mezinárodní teologická komise, Některé otázky týkající se teologie vykoupení, 2*).

7. Kromě toho je nezbytné potvrdit, že podle biblické víry se původ zla nenachází v materiálním a tělesném světě, vnímaném jako omezení či vězení, z něhož bychom měli být vyproštěni. Víra naopak prohlašuje, že celý kosmos jakožto stvořený Bohem (srov. *Gen 1,31; Mdr 1,13-14; 1 Tim 4,4*) je dobrý a že zlo, které nejvíce poškozujeme člověka, vychází z jeho srdce (srov. *Mt 15,18-19; Gn 3,1-19*). Člověk tím, že zhřešil, opustil zdroj lásky a ztrácí se v podvržených formách lásky, které jej stále více uzavírají do něho samého. Separace od Toho, který je zdrojem společenství a života, vede ke ztrátě harmonie mezi lidmi a lidí se světem a k vládě rozvratu a smrti (srov. *Řím 5,12*). Spása, kterou nám hlásá víra, se tudíž netýká pouze našeho nitra, nýbrž celého našeho bytí. Celý člověk s duší i tělem byl totiž stvořen láskou Boha k jeho obrazu a podobě a je povolán žít ve společenství s Ním.

IV. Kristus, Spasitel i Spása

8. Bůh během lidské pouti nikdy nepřestal nabízet svoji spásu Adamovým potomkům (srov. *Gn 3,15*) a řekl Noemu, že uzavírá smlouvu se všemi lidmi (srov. *Gn 9,9*), a později s Abramem a jeho potomky (srov. *Gn 15,18*). Božská spása tak přijímá řád stvoření, který sdílejí všichni lidé a sleduje jejich konkrétní putování dějinami. Vyvolil si lid, kterému nabídnul prostředky, aby mohl bojovat proti hříchu a přiblížit se k Němu, a připravil příchod »mocného spasitele z rodu svého služebníka Davida« (*Lk 1,69*). Když se naplnil čas, poslal Otec svého Syna, který zvěstoval Boží království a uzdravoval z každé nemoci (srov. *Mt 4,23*). Uzdravení, která Ježíš uskutečnil a ve kterých se zpřítomnila Boží prozřetelost, byla znamením, která odkazovala k Jeho osobě, k Tomu, který se plně zjevil jako Pán života a smrti ve své velikonoční události. Podle evangelia začíná spása všech národů přijetím Ježíše: »Dnes přišla do tohoto domu spása« (*Lk 19,9*). Dobrá zvěst spásy má jméno a tvář: Ježíš Kristus, Syn Boha Spasitele. »Na počátku křesťanského života není určité etické rozhodnutí nebo nějaká velká idea, nýbrž setkání s událostí, s Osobou, která otevírá před životem nový obzor a dává mu rozhodující zaměření« (*Deus caritas est, 1*).

9. Křesťanská víra během své staleté tradice osvětlila mnoha způsoby toto spásonosné dílo vtěleného Boha. Nikdy přitom však neoddělovala uzdravující aspekt spásy, kterým nás Kristus osvobozuje od hříchu, od vzestupného aspektu, kterým se stáváme Božími dětmi a účastníky božské přirozenosti (srov. *2 Petr 1,4*). Vezmeme-li do úvahy spásonosnou perspektivu v sestupném smyslu (tedy počínaje Bohem, který přichází, aby lidi spasil), pak je Ježíš Tím, kdo osvětluje, zjevuje, vykupuje a osvobozuje, jakož i zbožšťuje a ospravedlňuje člověka. Z hlediska vzestupného aspektu (tedy lidí, kteří se obracejí k Bohu) je Tím, který se jako Velekněz Nové smlouvy nabízí Otcí jménem všech lidí jako dokonalá bohoslužba: obětuje se, odčisťuje hříchy a je věčně živý, aby se za nás přimlouval. Takto se v Ježíšově životě objevuje podivuhodný soulad božského a lidského jednání, které vyjevuje nepodloženost individualismu. Na jedné straně totiž sestupný smysl dosvědčuje absolutní primát nezaslouženého Božího jednání, a pokora, jež přijímá Boží dary před každým naším přičiněním, je podstatná k tomu, abychom mohli odpovědět Jeho spasitelské lásce. Na druhé straně nám vzestupný smysl připomíná, že skrze plně lidské jednání svého Syna, chtěl Otec obrodit naše jednání, abychom připodobněni Kristu mohli konat dobré skutky, které »Bůh předem připravil, abychom je pak uskutečňovali« (*Ef 2,10*).

10. Kromě toho je zřejmé, že spása, kterou přinesl Ježíš ve svojí osobě, nenastává pouze vnitřně, neboť k tomu, abychom mohli každému člověku předávat spásonosné společenství s Bohem, se Syn stal tělem (srov. *Jan 1,14*). Právě přijetím těla (srov. *Řím 8,3; Žid 2,14; 1 Jan 4,2*), narozením z ženy (srov. *Gal 4,4*) se »Syn Boží stal synem člověka« (sv. Irenej, *Adversus haereses, III, 19,1*) a naším bratrem (srov. *Žid 2,14*). Tím, že se stal součástí lidské rodiny, »se jistým způsobem spojil s každým člověkem« (*Gaudium et spes, 22*) a zjednal nový řád vztahů s Bohem, svým Otcem, a se všemi lidmi, takže můžeme být přivtěleni k účasti na samotném Jeho životě. Přijetí těla tudíž nijak neomezuje Jeho spasitelské jednání, ale umožňuje Kristu konkrétně zprostředkovávat Boží spásu všem Adamovým potomkům.

11. V odpovědi na individualistický redukcionismus pelagiánské tendence i na ten neognostický, který slibuje pouze vnitřní osvobození, je nakonec zapotřebí připomenout způsob, jak je Ježíš Spasitelem. On neukázal pouze cestu, která vede k setkání s Bohem a kterou bychom se mohli potom sami ubírat v pouhé poslušnosti Jeho slovům a napodobováním Jeho příkladu. Kristus se namísto toho, aby nám jenom otevřel dveře k osvobození, sám stal cestou: »Já jsem cesta« (srov. *Jan 14,6*). Navíc tato cesta nevede pouze nitrem, po okraji našich vztahů s ostatními a se stvořeným světem. Ježíš nám naopak daroval »cestu novou a živou, kterou nám otevřel skrze oponu, to znamená skrze své tělo« (*Žid 10,20*). Kristus je Spasitel, poněvadž přijal celé naše lidství a prožil plný lidský život ve společenství s Otcem a s bratry. Spása spočívá v přivtělení k tomuto Jeho životu přijetím jeho Ducha (srov. *1 Jan 4,13*). Stal se tak »v jistém smyslu počátkem každé milosti podle lidství« (*Quaestio de veritate, q.29, a.5, co.*). Je současně Spasitelem a Spásou.

V. Spása v církvi, Kristovo tělo

12. Místem, kde se nám dostává spásy, kterou přinesl Ježíš, je církev, společenství těch, kteří byli přivtěleni k novému řádu vztahů, jež zavedl Kristus, mohou obdržet plnost Kristova Ducha (srov. *Řím 8,9*). Pochopit toto spásonosné zprostředkování církve zásadně pomáhá překonat každou redukcionistickou tendenci. Spásu, kterou nám Bůh nabízí, totiž nelze dosáhnout jen individuálními silami, jak by si přál neopelagianismus, nýbrž prostřednictvím vztahů, které se rodí ze vtěleného Syna Božího a tvoří společenství církve. Vzhledem k tomu, že milost darovaná Kristem, není pouze vnitřní spása, jak se domnívá neognostická vize, nýbrž uvádí nás do konkrétních vztahů, které On sám žil, je církev viditelným společenstvím. V ní se dotýkáme Ježíšova těla jedinečným způsobem v těch nejchudších a trpících bratřích. Spásonosné zprostředkování církve, jež je »všeobecnou svátostí spásy« (*Lumen gentium*, 48), nám zajišťuje, že spása nespočívá v seberealizaci izolovaného jednotlivce, ani v jeho niterné fúzi s božstvím, nýbrž v přivtělení ke společenství lidí, kteří mají podíl na společenství Trojice.

13. Jak individualistické, tak pouze niterné pojetí spásy odporují rovněž svátostné ekonomii, kterou chtěl Bůh spasit člověka. Účast na novém řádu vztahů zavedených Ježíšem v církvi dochází skrze svátosti, mezi nimi je křest (*ST*, III, q.63, a.3) dveřmi a eucharistie zdrojem a vrcholem (*Lumen gentium*, 11). Takto je vidět jednak nesoudržnost nároku samospásy, který stojí pouze na lidských silách. Víra naopak vyznává, že jsme spaseni křtem, který nám vtiskuje nesmazatelný charakter příslušnosti ke Kristu a církvi, odkud plyne proměna našeho konkrétního způsobu prožívání vztahů s Bohem, lidmi a stvořením (srov. *Mt 28,19*). Takto - očištění od prvotního i každého hříchu - jsme povoláni k novému životu v připodobňování se Kristu (srov. *Řím 6,4*). Milostí sedmi svátostí věřící nepřetržitě rostou a obrozují se, zejména pokud se cesta stává úmornou a nechybějí pády. Když zhřešíme a opustíme svoji lásku ke Kristu, můžeme být znovu začleněni skrze svátost pokání do řádu vztahů, jež zavedl Ježíš, abychom kráčeli jako On (srov. *1 Jan 2,6*). S nadějí tak hledíme k poslednímu soudu, kdy bude každý člověk souzen podle konkrétnosti svojí lásky (srov. *Řím 13,8-10*), zejména vůči nejslabším.

14. Spásná ekonomie svátostí se staví rovněž proti tendencím prosazujícím pouze vnitřní spásu. Gnosticismus se totiž vyznačuje negativním postojem vůči stvořenému řádu, chápanému jako omezenování absolutní svobody lidského ducha. V důsledku toho je spása nahlížena jako osvobození od těla a konkrétních vztahů, ve kterých žije člověk. Jsme totiž spaseni »obětováním těla Ježíše Krista« (*Žid 10,10*) a pravá spása je daleka toho, aby byla nějakým osvobozením od těla, nýbrž zahrnuje jeho posvěcení. Lidské tělo bylo utvořeno Bohem, který do něho vepsal řeč vybízející člověka k rozpoznání Stvořitelových darů a k životu ve společenství s bratřími (srov. *Laudato si'*, 155). Spasitel svým vtělením a velikonočním tajemstvím ustanovil, obnovil a sděluje nám tento původní jazyk skrze tělesnou ekonomii svátostí. Díky svátostem mohou křesťané žít ve věrnosti Kristovu tělu a v důsledku toho ve věrnosti konkrétnímu řádu vztahů, jež nám daroval On. Tento řád vztahů vyžaduje zejména péči o trpící lidství všech lidí za pomoci skutků tělesného a duchovního milosrdenství (*Misericordia et misera*, 20).

VI. Závěr: předávat víru v očekávání Spasitele

15. Vědomí plného života, do kterého nás uvádí Spasitel Ježíš, posílá křesťany hlásat všem lidem radost a světlo evangelia. V této snaze jsou také připraveni vést upřímný a konstruktivní dialog s věřícími jiných náboženských vyznání v důvěře, že Bůh může vést ke spásě v Kristu »všechny lidi dobré vůle, v jejichž srdci neviditelně působí milost« (*Gaudium et spes*, 22). Církev se všemi silami snaží šířit evangelium a stále se dovolává definitivního příchodu Spasitele, poněvadž »naše spása je předmětem naděje« (*Řím 8,24*). Spása člověka se dovrší teprve po přemožení posledního nepřítel, smrti (srov. *1 Kor 15,26*), až budeme mít plnou účast na slávě zmrtvýchvstalého Ježíše, který dovede k plnosti náš vztah s Bohem, s bratřími a s celým stvořením. Celistvá spása - duše i těla - je konečný úděl, ke kterému volá Bůh všechny lidi. Založení ve víře, nesení nadějí a projevování lásky podle příkladu Marie, Spasitelovy Matky a první spasené bytosti, jsme si jisti, že »máme svou vlast v nebi, odkud také s touhou očekáváme spasitele Pána Ježíše Krista. On přemění naše ubohé tělo, aby nabylo stejné podoby jako jeho tělo oslavené. Způsobí to jeho moc, kterou si může podřídit všecko« (*Fip 3,20-21*).

Svatý otec František schválil 16. února 2018 tento list, který byl odhlasován na plenárním zasedání této Kongregace 24. ledna 2018 a nařídil jeho publikaci.

Dáno v Římě, v sídle Kongregace pro nauku víry, 22. února 2018 na svátek Stolce svatého apoštola Petra.

+Luis F. Ladaria, S.I.,
titulární arcibiskup Thibica
prefekt

+Giacomo Morandi,
titulární arcibiskup Cerveteri
sekretář